SÜNNET

GELENEKSEL SÜNNET ANLAYIŞI

Kelime anlamıyla sünnet; yol, tavır, tarz, yöntem, mizaç demektir. Kur'an-ı Kerim'de de 15 yerde bu anlamlarda kullanılmıştır. (8/38; 15/13; 18/55; 17/77; 4/26)

Her topluluğun, her yörenin, her bölgenin, her kentin ve her peygamberin bir sünneti vardır. İslam Peygamberi'nin sünneti denince, onun sözlerini, fiillerini ve kabullerini anlıyoruz.

İslam ilahiyatçıları, sünnetin üç tipinden bahsederler: **Fiil** halinde sünnet (es-sünnetu'l-fi'liyye), sözlü sünnet (es-sünnetü'l-kavliyye) ve takrir halinde sünnet (es-sünnetü't-takrîriyye). Bu üç tipin birincisinde, Hz. Peygamberin bizzat davranışı, ikincisinde söylediği sözler, yani hadisleri, üçüncüsünde ise yapılışını görüp de yasaklamadığı davranışlar söz konusudur. Bunların üçü de, dinsel kaynak sayılan sünnet bünyesinde ele alınır. Ancak sünnet, sahabenin söz ve fiilleri, hatta daha sonraki bilginlerin söz ve fiilleri ile kentlerin ve bölgelerin örflerini ifade için de kullanılmıştır.

Zaman içinde bu ikinci tip 'sünnetler' birincilerle karışmış, hatta onların yerine geçmiştir. Ve bir zaman gelmiştir ki, 'sünnet' kelimesi neredeyse tüm Arap örflerini ifade eden ama faturası Hz. Muhammed'e çıkarılan bir kavrama dönüşmüştür. Günümüzde 'sünnet' dendiğinde daha çok bu ikinci çerçeve anlaşılmakta ve dayatılmaktadır. Bu tarihsel gelişmenin bize öğrettiği temel gerçek şu olacaktır:

Her 'sünnet' sözünün arkasında Hz. Peygamber yoktur.

Peygamberimize izafe edilmesi halinde sünnet; dinin tek koyu-

cusu olan Allah'ın, dini dayandırdığı vahye, bir başka deyimle Kur'an'a, vahyin tebliğcisi olan Peygamber tarafından getirilmiş bir yorumdur. O halde, bütün yorumlar gibi bunun da zamana bağlı olanı ve zaman üstü olanı vardır.

Dinde temel ve şaşmaz kaynak Kur'an'dır. Sünnet, bir yol gösterici tavır ve tarzdır. Bu tavır ve tarzın, özellikle belli bir zaman ve mekâna ilişkin değerlendirmelerini, vahiy kaynaklı naslarla bir tutmak, en azından her zaman ve her yerde bir tutmak, olumsuz sonuçlar doğurabilir. Kur'an; "Peygamber'in size getirdiğini alın." (Haşr, 7) demektedir. Hz. Peygamber'in getirdiği, Kur'an'dır. Bu ayeti, "Peygamber'in size söylediklerini alın" şekline dönüştürmek, isabetli kabul edilemez. Çünkü bu yorumun açtığı kapı, bizzat Peygamber'in araç yapıldığı bir örtülü şirk kulvarına çıkar. Ve çıkmıştır. 'Hadis' adı altında tedarik edilen sözler (ki çoğu uydurmadır), ikinci bir Kur'an'a, bu sözlere dayanılarak da Hz. Peygamber, ikinci bir ilaha dönüştürülmüştür. Bu şirk şaibeli kasırganın toza dumana boğduğu meydanda Kur'an'ın tevhidini ara ki bulasın!

Haşr 7. ayetin devamında "Peygamber'in sizi yasakladığı şeye de son verin!" buyurulmaktadır. İşte bu ikinci kısım, sünneti Kur'an'la eşitlemek eğilimi taşıyanlara destek olarak algılanmakta ve bu ifadeyi hareket noktası yapan bazı ekipler, 'sünnet' adı altına soktukları tüm malzemeyi dinleştirme yoluna gitmektedirler. Şimdi bu konuyu ele alalım:

PEYGAMBERİN RİSÂLET VE İMAMET GÖREVİ: TEDYÎN, TEŞRÎ, GETİRİCİLİK, GÖSTERİCİLİK, BİLDİRME VE HÜKÜM TASARRUFLARI

Tedyîn; dinleştirmek, bir buyruk veya kabule din hüviyeti tanımak demektir. Teşrî ise yasalaştırma, kurala dönüştürme, bağlayıcı kılma demek.

O halde, her tedyîn aynı zamanda bir teşrîdir ama her teşrî bir tedyîn değildir. Birincisi yalnız Allah'ın hakkı ve yetkisidir. Yani tedyîn, Kur'an'a göre konuşursak, bir ulûhiyet faaliyetidir. Kur'an bu faaliyet hakkını beşere vermez; beşere, peygamber de olsa, bu faaliyete katılım hakkı tanınmamıştır. Egemen ilke şudur:

"Vâzı-ı din (din koyucu), sadece Allah'tır."

O halde, tedyîn, O'nun hakkıdır. Tedyîn alanında peygamberlerin, yani tedyîn sahibine elçilik yapanların bile ancak beyan (açıklama) ve izhar (gösterme, belirginleştirme) hakları vardır. Kur'an bu beyan hakkının da kendisi esas alınarak kullanılacağını bildirmektedir. Daha açık bir deyişle, insanlara indirilen, yine o indirilenle açıklanacaktır:

"Sana bu zikri/Kur'an'ı vahyettik ki, kendilerine indirileni insanlara açık seçik bildiresin de derin derin düşünebilsinler." (Nahl, 44)

Elçinin hakkı, beyan hakkıdır. Bazılarının vâzı-ı din olma hakkı gibi tanıtmaya kalktıkları "Ve o peygamber onlara pislikleri haram kılar" (A'raf, 157) ifadesi işte bu beyan hakkının bir dile getirilişidir. O ifadeyi, elçiyi vâzı-ı din yapma anlayışına yönelik yorumlamaya izin verilemez. Temel ve tartışmasız tevhit ilkeleri bu ifadenin ancak nakil ve beyan anlamında kullanılmasına müsade eder. Aksini söylemek, Peygamber'e saygı adı altında Kur'an'ı dışlamak olur.

Tekrar edelim: A'raf 157. ayetteki ifade şâri'lik hakkı olarak alınabilir ama vâzı-ı din yetkisi olarak alınamaz. Beyan ve teşrî', din vaz'ı değildir.

Teşrî, kuralı vakıaya uygulama işlevidir.

Hükümlerde tarihsellik de sadece teşrî alanında olur. Tedyînde tarihsellikten söz etmek, eğer bir yanılgının sonucu değilse, küfürdür. Çünkü tedyîn, insanın varlık yapısına ilişkin kanunların fermanlaşmasıdır; fıtrattır, sünnetullahtır. O kanunlarda değişme, değiştirme olmaz. O halde, o kanunlarda tarihsellikten de söz edilemez.

Temel-zamanüstü kuralları Allah koyar. Elçi, bu temel kuralları uygularken alt kurallar (zamanüstü olmayan kurallar) koymanın yanında, yönetim alanında yeni kurallar da koyar. O yeni kurallar zamanüstü değildir, din değildir. Bunun içindir ki Elçi'nin bu faaliyeti onu din koyucu yapmaz.

Tedyîn anlamında şâri'lik sıfatı yalnız Allah'ındır.

Elçi, tedyînde sadece nakledicidir, mübelliğdir. Teşrîde ise kurucu-yapıcı olabilir. Burada, büyük fakîh Karafî'nin dediği gibi, risâlet göreviyle imamet görevinin farkı ile karşı karşıyayız.

Klasik devrin büyük usulcülerinden Mâliki fakîhi Karafî (ölm. 684/1285), bu noktada Kur'an'ın ruhuna en uygun sınıflamayı yapmıştır. Karafî'ye göre, Hz. Peygamber'in tasarrufları 3 bölümde ele alınmalıdır:

1. Risâlet (peygamberlik), tebliğ vefütya (fetva) tasarrufu:

Bu tasarruflar, Allah'tan insanlığa ulaşan zamanüstü ilkeleri bildirme işlevidir. Bunlara 'peygamberliğin, hükmü getirici işlevi' de denebilir. Ne devlet başkanının izni ne de yargıcın hükmü ile değişir. Her zaman ve her yerde aynıdır. O kadar ki Peygamber bile bu konularda maslahat gerekçesiyle ve kendi görüşüne dayanarak değiştirme yapamaz. Namazın, zekâtın varlığı, diğer ibadetler... bu cümledendir. Peygamber, bu tasarruflarda Allah ile insan arasında bir aracıdır.

2. Hüküm tasarrufu:

Nikâhları, akitleri fesih, geçim zorluğu gerekçesiyle boşanmaya hükmetme vs. bu cümledendir. Burada hüküm, risâletin getirdiği değişmez din ilkesini, Peygamber'in zaman ve zemine göre şekillendirmesidir. Bu tür işlevler, peygamberliğin göstericilik işlevidir. Örneğin, zekât emrinin tebliği bir risâlet tasarrufu, bir 'bildirme tasarrufu'dur. Ama aynı zekâtın, Kur'an'da belirtilmeyen miktarını, şartları dikkate alarak belirleyen tasarruf bir 'hüküm tasarrufu'dur.

3. İmamet (devlet başkanlığı, yöneticilik) tasarrufu:

Ganimetleri taksim, beytulmalın tedviri, cezaları infaz, orduları düzenleme ve sevk... bu cümledendir.

Karafî'nin bu sınıflamasından anlaşılmaktadır ki, Hz. Peygamber'in tasarruflarından sadece birincisi olan risâlet tasarrufu değişmez ve zaman üstü hüküm anlamında dindir. Öteki iki tasarruf, dinin zaman ve zemine göre uygulanmasıdır, yani içtihattır. Örneğin, zekâtın varlığını tebliğ, bir risâlet tasarrufudur; ilahîdir; ama aynı zekâtın Allah tarafından belirlenmemiş miktarını belirleme, bir hü-

küm tasarrufu olup beşerîdir. Zamanın uygulayıcı otoritesi tarafından belirlenecektir. Yani zekâtın miktarı, tanrısal vahiy tarafından içtihada bırakılmıştır, içtihat ise beşerî bir kurumdur.

Elbette ki Peygamber'in yaşadığı sırada yaptığı içtihatlar herkesi bağlar. "Resule itaat edin" emrinin anlamı da budur. O emir, Resul'ün tebliği ile onun şahsına itaati gerektirir. Hiçbir yerde Resul'ün içtihatlarını tıpkı Kur'an gibi ebedî kılın denmemiştir. Onun ölümünden sonra, bıraktığı içtihatlarından yararlanılır ama bunları değişmez din olarak algılamak Kur'an'ın ruhuna aykırıdır. Resul'ün o gün filan konuda verdiği bir fetvayı şu kadar yüz yıl sonraki şartlara göre vereceği fetva durumuna getirmek akla ve dinin zamanüstülüğüne ters düşer. Sahabenin en fakîhlerinden biri olan Hz. Âişe'ye, bir konuda kendisine sorulan soruya, aynı konuda Hz. Peygamber'in verdiği bir fetvaya ters fetva verdiğinde şöyle denilmişti:

"Siz böyle diyorsunuz ama, bu konuda Hz. Peygamber şöyle buyurmuştu."

Hz. Âişe'nin cevabı, üzerinde olduğumuz konuda gerçeğin ta kendisidir. Şöyle demiştir:

"Peygamber o zaman öyle fetva verdi ama eğer bu konuyu ona bugün sorsaydınız şu benim verdiğim fetvayı verirdi."

İşte işin sırrı, Hz. Âişe'nin bu sözünde yatmaktadır.

Bunun böyle olduğu, Kur'an'ın hâkim ilkelerinden açıkça anlaşılabileceği gibi, Hz. Peygamber'in beyanlarından da anlaşılır. Bir tanesini görelim:

"Ben aranızda olduğum sürece bana itaat edin. Ben aranızdan çekildiğimde ise size Allah'ın kitabına yapışmanızı öneriyorum. Onun helal dediğine helal, haram dediğine haram deyin." (Bu hadis ve izahı için bk. Elbanî; *el-Ahâdîs es-Sahîha,* 3/358-360)

Allah, zekâtı emrederken onun miktarını neden belirtmemiştir? Unutmuş veya eksik mi bırakmıştır? Hayır! Miktarın belirtilmesi, zekât emrinin ilerki zamanlarda uygulanabilirlik vasfını zedelerdi. Miktar, zamana ve zemine göre hüküm tasarrufunu kullanan otorite tarafından içtihatla belirlenecektir ki işe yarar

olsun. Asrısaadet'te hüküm tasarrufunu Resul kullandığı için belirlemeyi o yapmıştır. Daha sonraki zamanlarda bunu başka otoriteler yapacaktır. O otoriteler belki de, şartların icabı olarak, Bakara 219. ayeti işleterek, bireylerin ihtiyaçtan fazla olan mallarının tümünü kamu adına alabileceklerdir. Nitekim, üçüncü halife Osman döneminde, maliyenin Emevîlerce talanı sonucu ortaya çıkan ekonomik perişanlık, Ebu Zer el-Gıfarî'yi, Bakara 219'a göre hüküm vermeye itmiş ve Ebu Zer, tarihte eşsiz bir devrim olan o unutulmaz içtihadını yaparak halife Osman ve Muaviye'ye karşı mücadele etmiştir.

Fıkıh metodolojisinin büyük ustası Karafî, *el-İhkâm'mda* şu hayatî noktanın altını da çiziyor:

Peygamber'in imamet (devlet başkanlığı) tasarrufu onun peygamberlik (risâlet ve nübüvvet) yapısına zâid (ek) bir vasıftır. Bu vasıf, peygamberlik kavramının içinde, onun bir icabı ve uzantısı değildir. Bunun içindir ki Kur'an, risalede ilgili konularda Peygamber'i sürekli Allah ile baş başa bırakırken imamet meselesinde ona, yönetece ği kitle ile şûra ve bey'at emri vermektedir.

Resulün yüzü, risâlet meselesinde Allah'a, imamet meselesinde halka dönüktür.

Hüküm tasarrufları, gerçi risaletin bir icabıdır ama zamanüstü ilke getirici değillerdir. Çünkü onları zamanüstü kılmak, hem dinin zamanla çelişmesine yol açar, hem de Peygamber'i, Allah'ın elçisi olmaktan çıkarıp ortağı konumuna getirir.

Karafî şunu da söylüyor: Peygamber'in risâlet görevi imamet görevini içermediği gibi hüküm kuvveti de, tenfîz (icra) kuvvetini içermez. Çünkü icra, bir imamet tasarrufudur. (Karafî'nin bu düşünceleri için bk. Karafî; *el-İhkâm,* 104-105)

Kuvvetler ayrılığı ilkesini ilk telaffuz eden, Karafi'dir:

Karafî (ölm. 684/1285), çok erken bir devirde tebliğ (buradaki şekliyle yasama), hüküm (yargı) ve tenfiz (icra) şeklinde bir üçlü ayırımla Batı'dan asırlar önce, 'kuvvetler ayrılığı ilkesi'ni ortaya koymuştur. Kuvvetler ayrılığı ilkesini Batıda ilk kez dile getiren Montesquieu'nun ölüm tarihi 1755'tir. Karafî ile aradaki fark yaklaşık beş yüzyıl...

Sünnetin yeri konusunda en güzel tespiti, Hz. Peygamber'in başlangıçtan itibaren en yakın dostlarından biri olan Hz. Ebubekir yapmıştır. Şöyle diyor:

"Ey insanlar! Tanrı Elçisi bu âlemden göçmüştür. Şimdi siz ona mal ederek bazı sözler rivayet ediyorsunuz. Sizden sonra gelecek olanlar çok daha kuşku uyandırıcı sözler söyleyeceklerdir. O halde, en iyisi, Tanrı Elçisi'ne isnat ederek hiç bir söz söylemeyin. Size bir şey sorulunca: 'Ortada Allah'ın Kitabı Kur'an var. Onun helal dediği helal, haram dediği haramdır.' deyiverin." (bk. Zehebî; *Tezkire,* 1/3)

Bu tespitin gerçek mânâsını anlamak için Hz. Muhammed'in beşer ve nebi niteliklerini hatırlamak gerekir. Onun, bağlayıcı nitelikteki söz ve fiilleri, nebi yanından kaynaklanan söz ve fiillerdir. Ve bunların çerçevesini Kur'an çizer; hadisler ve fiil halindeki sünnet de uygulama şekillerini ve algılanış yöntemlerini gösterir.

O halde, sünnetin bir zamanüstü, bir de zamana bağlı yanı vardır. Çünkü Hz. Peygamber, bir yandan Kur'an'ın ileriki zamanlarda insanlığa cevap verecek yönlerine açıklık getirir, bir yandan da yaşadığı devir ve toplumdaki boyutlarla kayıtlı izahlar yapar. Bunların ikisini birbirinden ayırmak, ilim ve fikir kadrolarının işidir. Ancak şu nokta kesindir:

Kur'an, Hz. Peygamber'e bile din adına müstakil olarak hüküm koyma yetkisi vermemektedir. Peygamber'in hüküm, teşrî ve tenfiz işlevlerini farkında olmadan 'tedyîn' gibi algılayan veya bilerek böyle bir algılama yaratanlar büyük bir hata işlemekteler. Kur'an'ın açık ve tartışılamaz beyanına göre, dinin koyucusu Allah'tır ve burada iştirak söz konusu edilemez. Bu yetki Allah'ın tekelindedir. O halde, çapı ve çerçevesi ne olursa olsun, nebinin yaptığı, vahye yorum getirmek ve onu örneklerle insan hayatına kazandırmaktır. Nebinin bağımsız hüküm koyma yetkisi, yani haram kılma-helal kılma yetkisi yoktur, (bk. 5/99; 24/54; 42/48; 66/1; 24/54)

Fıkıhta sünnet, mükellef (yükümlü) kişinin fiillerinin aldığı tür adlarından biridir. Bu, bazı düşünürlerce farzdan sonraki ilk tür, bazılarına göre ise üçüncü tür bir yükümlülüktür. Sünneti üçüncü sıraya koyanlara göre, ikinci sırayı vacip almaktadır. Bu son kanaat fıkıh tarihinde Hanefîlerce paylaşılır. Diğer ekoller genellikle vacip diye ayrı bir türe yer vermezler.

Fıkıhçılar, sünneti, "Hz. Peygamber'in farz olmayarak yapmış oldukları şeyler" diye tanımlarlar. Fıkıhta sünnetin iki tipinden bahsedilir:

1. Müekked (pekiştirilmiş) sünnet: Sünnetin bu türü, Hz. Peygamber'in genelde devam edip pek az terk ettikleri tavır ve fiildir. Sabah, öğle, akşam namazlarının sünnet olarak kılınan kısımları bu cümledendir. Ezan, kaamet, farz namazı cemaatle kılmak da bu türdendir. Sünnetin bu türüne sünnet-i hüda (aydınlığa, mutluluğa götüren sünnet) de denir.

2. Müekked olmayan (pekiştirilmemiş) sünnet: Hz. Peygamber'in ara sıra yapmış olduğu şeye denir. Yatsı ve ikindi namazlarının ilk sünneti olarak kılınan namazlar bu cümledendir.

"Peygamberimizin yiyip içmeye, oturup kalkmaya giyinip kuşanmaya ilişkin sünnetlerine zevâid sünnetler (ilave sünnetler) denir." (Bilmen; *İslam İlmihali,* 45) Bazılarına göre, zevâid sünnetler de müekked olmayan sünnetler cümlesindendir.

Sünnetlerin, bağlayıcılık açısından durumunu, geleneksel **fıkıh** adına, rahmetli Ömer Nasuhi Bilmen'den dinleyelim:

"Müekked sünnet ve sünnet-i hüda denen sünnetlerin yapılmasında sevap, kasten terk edilmesinde azap yoksa da, itap (azarlama) vardır. Müekked olmayan sünnetlerle zevâid sünnetlerin yapılması ise çok güzel bir davranış olur. Bunlar Hz. Peygamber'e uymanın bir alâmeti ve yüce Peygamberimizin şefaatine bir vesiledir. Ancak bu tür sünnetlerin terk edilmesi kınamayı gerektirmez. İşte sünnetlerin hükümleri bunlardır." (Bilmen, *İslam İlmihali,* 45)

Tespit ettiğimiz bu noktalar dikkatle değerlendirildiğinde, bugünkü İslam dünyasının sünnetleri bir tür farz (vahye dayalı kulluk borcu) haline getirmeleri ve hiçbir ayırım yapmadan bağlayıcı görmeleri, İslam'ın temel kabullerinden bir sapmanın varlığını gösterir. Daha iyiyi elde etmenin, sevap kazanmanın serbest seçime bağlı yolu olan sünnetle, Allah'ın, kullarına bir kulluk ve insanlık borcu olarak yüklediği farzları aynı kefeye koymak, dinin etki alanını daraltmakta ve Allah'ın emirlerinin terk edilmesine yol açmaktadır. Bu davranış, daha çok sevap kazanmak ve kendi ruhunu yüceltmek isteyenler hesabına, kulluk

borcunu yerine getirmekle yetinecek kişilerin zora sürülmesine sebep olmakta ve İslam'ın vahye dayalı çatısı zedelenmektedir. Yani burada menfaatin celbi uğruna mefsedet (zarar, bozgun) yayılmasına destek verilmektedir. Oysaki İslam'ın temel kabulü, mefsedetin kovulması uğruna menfaatin terk edilmesidir. Ucuz takva tezgâhtarları İslam'ın bu evrensel yaklaşımını benliklerinin veya hiziplerinin çıkarları uğruna tepelemiş, kitleyi aldatmışlardır. Ve aldatmaya devam etmektedirler.

SÜNNETE KUR'AN AÇISINDAN BAKIŞ

Kur'an, 10'a yakın ayette, sünneti tarz ve tavır olarak kullanmakta, Allah'ın tarz ve tavrını ifade için de 'Allah'ın sünneti' (sünnetullah) deyimine yer vermektedir.

Allah'ın sünneti, Allah'ın varlığa koyduğu değişmez, egemen ilkeleri ifade eder. Muhammed İkbal'in deyimi ile: "İnsan için yaşayış tarzı ne ise, Yaratıcı Kudret için sünnetullah odur." Kur'an bu anlamda olmak üzere kader sözcüğünü de kullanır, (bk. burada, Kader mad.)

Kur'an'ın hiçbir yerinde, 'Peygamber'in sünneti' veya 'Muhammed'in sünneti' tabirine rastlanmaz.

İnsanların sünnetleri değişken olduğu halde, Allah'ın sünnetinde değişme ve bozulma yoktur. (17/77; 33/62; 35/43) Doğaldır ki, değişmeme, sünnetullahın fiil olarak işleyen kısmı içindir. İrade kısmı bizim tarafımızdan bilinmediği için biz onu her an değişken kabul etmek durumundayız. Kur'an, "Allah, yaradılışta dilediğini artırır." (35/1) demektedir. O artacak olan da sünnetullahın iradeden fiile çıkışıdır.

Tabiat kanunları, varlık ve oluşun ilkeleri, sünnetullah cümlesindendir. Suyun 100°'de kaynaması, mevsimlerin belli bir düzen içinde oluşması, çekim kanunları vs. hep sünnetullahtır. Sünnetullah icabı her şey kader denen ölçüye göre seyreder: "Allah katında her şey bir ölçüye bağlıdır." (Ra'd, 8) Bu ayette, ölçü anlamında kullanılan mikdar kelimesi kaderle aynı köktendir.

Sünnetullah, Allah'ın tavrı ve tarzı olduğuna göre, tabiatı, eşyayı, oluşu ve bunların bağlı olduğu ilkeleri incelemek, bizi bun-

ların yöneticisi olan büyük şuura, yaratıcı kuvvete götürecektir. Bu yüzdendir ki, Kur'an, bütün evreni tetkik edilmesi gereken bir ibretler ve deliller alanı olarak göstermektedir, (bk. burada, Ayet mad.) İkbal'in dediği gibi:

"Tabiatı tanımak, Allah'ın davranışını tanımaktır. Tabiatı inceler ve seyrederken, Yaratıcı Kudret'le bir tür yakınlık aramaktayız; bu ise duanın başka bir şeklidir."

DİNSEL KAYNAK OLARAK SÜNNET

Sünneti, dinin Kur'an mertebesinde bir kaynağı durumuna getirmek ve daha sonra da Kur'an'ı sünnete uydurma çığırını açmak, böylece eski Arap örflerini dinleştirmeyi meşrulaştırmak İslam ümmetine çok pahalıya mal olmuştur. Denebilir ki bugün Müslüman dünyanın içinde kıvrandığı ıstırapların temel sebebi budur. Çünkü bu yanlış, dini Kur'an'dan koparark Kur'an'ın geldiği dönemin örflerini Kur'an'ın getirdiği dinin yerine geçirmiş ve İslam ümmeti, Kur'an mesajından yararlanma imkânını kendi eliyle yok etmiştir.

Sünneti, dinin yarısı gibi görerek hadis kitaplarını Kur'an'a ortak konumuna getirmek, Kur'an'ın temel hücum hedefi olan şirkin maskeli bir görünümüdür.

Üzerinde olduğumuz meselenin, Kur'an penceresinden bakıldığında, esası şudur:

Peygamberler, Allah'ın elçileridir, ortakları değil. Bunun zorunlu sonucu, peygamberlerin söz ve davranışlarının dinde bir ortak irade haline getirilmemesi gerektiğidir. Tarih bize göstermektedir ki bu kapı aralanıp ilahî irade herhangi bir ortakla paylaştırıldı mı iş, peygamberlerle bitmiyor, art arda diğer ortaklar sökün edip geliyor.

İslam içinde konuşursak bunun belirgin örneği, ünlü 'edille-i şer'iye' kavramıdır. Bilindiği gibi, Sünnî İslam'ın temel kabullerinden biri de 'edille-i şer'iyenin dört olduğu' yolundaki geleneksel anlayıştır. Bunlar, Kur'an, sünnet, icma ve kıyas olarak sıralanır. Bazı ekoller bunlara bazı ilaveler yaparak dinsel delilleri 7'ye, 9'a, hatta 10'a 15'e çıkarmaktadır. Oysaki bunlar dinin

kaynakları değil, dinin kaynağını ve dayanağını anlamada beşerî yollar, yöntemlerdir.

Anlaşılması istenen kaynak ve dayanak tektir ve o da Kur'an'dır,

Konuyu bu şekilde gündeme getirdiğinizde teorik olarak bir itiraz gelmemekte, esas kaynağın ve delilin tek olduğu söylenmekte ama yaşanan hayatta asırlardır bunun tam tersi işlemektedir. Dahası var: Günümüz toplumlarının günlük hayatlarında, diğer delillerle Kur'an arasında hiçbir fark kalmamıştır; hatta Kur'an o delillerin çok gerisine atılarak diğer üç beşerî kaynak dinin ta kendisi kılınmıştır.

İşin teorik aşamasında söylenmesi gerekeni en güzel ifade edenlerden biri de sûfî-fakîh Gazalî'dir. Ebu Hâmid el-Gazalî (ölm. 505/1111), fıkıh metodolojisi alanında önemli eserlerden biri olan el-Müsfas/a'sında dinsel delilleri değerlendirirken şu güzel tespiti yapıyor:

"Bil ki, bakışımızı iyice derinleştirdiğimizde görürüz ki dinsel hükümlerin esas kaynağı bir tanedir: Allah'ın sözü, yani Kur'an. Resul'ün sözü ne hükümdür ne de mülzim (bağlayıcı-yükümlülük altına sokucu). Hüküm Allah'ındır. Ancak Allah'ın hükmünü ortaya çıkaran bir gösterici (muzhır) lazımdır ki işte bu, Peygamber'in sözüdür. Gösteren söz de yalnız bu sözdür. Mülzim sebep ise tektir ve o da Allah'ın hükmüdür. Resul, mülzim ve hâkim değil, sadece Allah'tan haber getiren (muhbir anillah) aracıdır." (Gazalî; *el-Müstasfa,* 1/285-287)

Evet, hâkim ve mülzim Allah'tır. Allah'ın verdiği hükmü haber veren (muhbir) ve gösteren (muzhır) ise Hz. Peygamber'dir. Yani dini kuran ve gönderen, Allah; tebliğ edip gösteren, peygamberdir.

Gerçek, Gazalî'nin de ifade ettiği gibi, işte budur ama İslam tarihinde hayat ve toplumları şekillendirip yönlendiren kabuller başkadır. Bu kabuller dine bir değil, birkaç kaynak bulmuştur. Hatta fıkıh kitaplarında, açık ve tevilsiz bir şirk ifadesi olan şu başlık atılabilmiştir: 'Sünnetin Kur'an'ı Neshi' Bu başlık altında işlenen en korkunç günah, hadislerin Kur'an ayetlerini hükümden düşürebileceğini göstermeye kalkmak, buna kılıf hazırlamaktır. Bu günahın ortaya çıkardığı anlayışa göre, ayet-

lerle hadisler karşı karşıya gelir, çekişme durumunda kalırlarsa, Peygamber'e isnat edilen kabuller (veya Peygamber'in kabulleri) Allah'ın kabullerini saf dışı edebilecektir.

Peygamber'in söz ve kabullerinin Allah'ın sözüne arzı gerekmez mi? Kur'an ve akıl bunu gerektirmez mi? Ne yazık ki, geleneksel anlayışı temsil edenlerden birçoğu bunun aksini söyleyebilmiştir. Bu bühtanı işleyenlerin ilklerinden biri olan Beyhakî (ölm. 458/1065), *Delâilü'n-Nübüvve* adlı eserinde bakın ne diyor:

"Hadislerin Kur'an'a arz edilip onaylatılması yolundaki hadis bâtıldır. Böyle bir şey asla doğru olamaz. Kur'an'da, hadislerin Kur'an'a arzına delalet eden hiçbir şey yoktur." (Beyhakî; *Delâil.* 1/27)

Tartışmasız kitap sadece Kur'an olmamış, düzinelerle zübür, binlerce mişna dokunulmaz ve tartışılmaz ilan edilmiştir. Hatta Kur'an tercüme ve tefsir edildiği halde, 'dokunulmaz' ilan edilen bu zübür ve mişnalar yoruma bile açılmamıştır. Bunları yazanlar, örtülü bir biçimde Allah'tan daha fazla otorite haline getirilmiştir. Yani Kur'an'ın ve Peygamber'in din meselesinde vücut bulma ihtimaline dikkat çektikleri ve şikâyetçi oldukları ne kadar tehdit varsa tek tek ortaya çıkmıştır.

Bir gün gelmiştir ki Hak ve hidayet kavramlarım artık Kur'an ifade etmez olmuştur. Çünkü 'hak mezhepler' (!) ve 'hak tarikatlar' (!) vardır. Bunlar dışında hak arayanlar 'sünnete ve ümmete muhalefetle' suçlanmıştır.

Hz. Muhammed tüm bunların böyle olacağını, nübüvvetinin bir gereği olarak elbette ki görmüş ve gereken uyarıları yapmıştır. Her türlü yozlaşma belasının giriş kapısı olarak peygamberlerin şirk aracı yapılmasını Kur'an ona göstermişti. Öncelikle bu giriş kapısını kapatmak için tedbirler aldı. Tüm hayatı, kendisinin Allah'ın elçiliğinden çıkarılıp Allah'ın ortağı konumuna getirilmemesi için verilmiş mücadelelerle doludur. Bu titizliğinin amacına varması için, Allah'ın kitabı dışında, tartışılmaz ve şaşmaz din kaynağı yaratıl mamasına özen gösterdi. Hadislerinin yazılıp toplanmaması yolunda verdiği talimat bunun en tipik göstergesidir. Kendisinden habersiz yazılan hadislerinin de imhasını emretmiştir.

Sahabîler bunun anlamını ve amacını iyi bildikleri içindir ki ha-

dis rivayet etmekten çekinmişlerdir. Hz. Peygamber'le İslam'ın ilk gününden itibaren beraber olmuş en büyük sahabîlerin rivayet ettikleri hadislerin sayısı parmak sayısına yakındır. O nesilden Saîd bin Yezid diyor ki, "Sa'd bin Ebî Vakkas ile Medine'den Mekke'ye değin (yaklaşık bir ay) beraber oldum; gidip dönünceye kadar bir tek hadis telaffuz etmedi."

Şa'bî (ölm. 103/721) şöyle konuşuyor:

"Şu, 'Resul buyurdu' sözüne şaşıyorum. Ben, İbn Ömer'le iki yıl boyunca beraber oldum, Hz. Peygamber'den bir tek söz naklettiğini görmedim." (Süyutî; *Tahzîru'l-Havâs,* 153-154)

Biz inanıyoruz ki sonraki zamanlarda, sahabîlerin adları kullanılarak birçok hadis uydurulmuştur. Bizim, âhad haber vs. adlarıyla andığımız rivayetlerin bir kısmı da bu şekilde çürüğe çıkar. Yani senedinde sahabî adı gördüğümüz her söz, güvenilir değildir.

Sahabîlerin hiçbirinin yalan söylemediğini var sayalım; sahabînin adını ortaya sürenin yalan söylemediğini nereden biliyoruz! Peygamber'e yalan isnat edenler, onun sahabîsine neden isnat etmesin! Sonuçta, bizim bir tek dayanağımız kalır: Hadis diye rivayet edilen sözün Kur'an'a onaylatılması...

Şunu unutmayacağız: Hadis diye rivayet edilen sözün bize bağlanan ucunda "Falanca bana rivayet etti ki, dedi ki..." türünden bir ifade var. Ondan öncesi bizim için koca bir karanlıktır. Biz, dünya ve âhiretimizi, "filanca bana dedi ki..." beyanına dayanarak şekillendirenleyiz.

Hadis ulemasının 'sahîh' (sağlam) unvanı verdiği hadislerin tümü, ana başlığı 'âhad haber' veya 'haber-i vahit' olan ve Hz. Peygamber'den bir kişi tarafından rivayet edilen sözlerdir. Haber-i vahidin en sahihi bile sadece zan (sanı) ifade eder. Bir tanesinin bile kesinlik niteliği yoktur. Hadis alanının otoritelerinden biri sayılan Ahmed Naim (ölm. 1934) bu noktada şunları söylüyor:

"Haber-i vahit, nihayet galebe-i zannı müfid olup kuvvet ve sıhhati de hâsıl olan zannın kuvvetine tabidir. İlm-i zannînin derecâtı olduğu gibi, sahihin de derecât-ı mütefâvitesi olmak lazım gelir." (Ahmet Naim; *Buharî Tercüme ve Şerhi,I/210)*

Kısacası, haber-i vahidin esası, sadece sanı ve tahmindir. Bu sanı ve tahmin bizde kuvvetli bir ihtimal duygusu yaratmışsa biz "İşte bu hadis sahihtir" diyoruz. Ve bunu diyebildiğimiz anda da dinimizi dünyamızı o söze teslim ediyoruz. Böyle bir tavrın, Kur'anî iman ve idrakle barıştırılması mümkün olamaz.

'Sahih' unvanlı hadislerin durumu bu. Bir de 'zayıf diye nitelenenlerin durumunu düşünmek gerekir. Bütün bu serüvende bize kanıt olan tek şey vardır: Hadisin kendilerinden alındığı söylenen ve Peygamberimizle bizim aramızda uzayıp giden kişiler zinciri. Bu zincirin bir yerde yazılı olduğunu gördüğümüz anda hadisle ilgili 'kanıt' problemimizi çözülmüş sayıyor, "Bu hadis sağlam hadistir" hükmünü veriyoruz. "Hadis uleması bu hadisin sahih olduğunda oy birliği etmiştir" vs. türünden sözlerin esası işte budur.

Bu 'senet' denen kişiler zincirinin güvenilirliğinin kanıtı nedir? Kendisi kanıta muhtaç bir şeyin kanıt olarak kullanılmasını nasıl kabul ederiz? Bu senet meselesinde üç noktayı sorgulamamız gerekiyor: Birincisi, senetteki kişiler kimdir ve onlarla gerçekten görüşülmüş müdür? İkincisi, bu kişilerin rivayet ettikleri söz, bizim önümüze konan söz müdür? Üçüncüsü, bu sözün Peygamber'e nispeti ne derece doğrudur?

Bu sorulara olumlu cevaplar bulduğumuzda bile yapılan iş, yerden taş toplayan kişilerin topladıkları taşların elmas olduğunu var saymaktır. Toplanan taşların elmas olup olmadığına hükmetmek için o taşların mihenge vurulması şarttır. O mihenk, Kur'an'dır. İmamı Âzam, işte bu mihengi işleterek Kur'an'a ters düşen sözleri hadis olarak kabul etmiyordu.

Birkaç kişinin yerden taş topladığını ispat etmek, toplanan taşların değerli taşlar olduğunun ispatı değildir. Taşların değerli olup olmadıklarının başka bir ölçütle değerlendirilmesi gerekir. Hadis uleması, işte bu sonuncuyu hemen hemen hiç yapmamıştır. Çünkü bunu yaptıkları takdirde denetim makamına Kur'an'ı koymaları gerekir. Böyle bir şey ise onların hadislerinin neredeyse ortadan kalkması demektir. Neden mi?

Kur'an, bu hadis malzemesinin yüzde doksanına onay vermez. İlginçtir, Kur'an'dan onay alabilecek olan ama dinde kural koymayan hikmetli söz türü rivayetler, senetleri bakımından tutarsızdır.

Yani, dinde kural koyan türden olanların büyük kısmı Kur'an'dan onay alamıyor, Kur'an'la çelişmesi söz konusu olmayanlar ise hadisçilerin senedi bakımından çürüğe çıkıyor. Geriye, güvenilir fazla bir şey kalmıyor.

Üzerinde olduğumuz 'senet' yani hadisi rivayet eden kişiler zinciri konusunda, büyük bilgin İbnül Cevzî'nin ufuk açacak bir tespitini buraya almak istiyoruz. İbnül Cevzî (ölm. 597/1200), devrim yaratmış eseri *Telbîsü İblis*'te, şeytanın, muhaddisleri nasıl aldatıp karmaşa ve yalana ittiğini anlatırken özetle şöyle diyor:

"Bu hadis uleması içinde Kur'an'ı ezberlememiş olanlar, hatta namazın şartlarını bilmeyenler vardır... Bir kısmı da dinledikleri hadis sayısını çoğaltır da çoğaltır. Amacı, hadisin sağlamlığı filan değildir; hadis tahsili için ne kadar beldeyi gezdiğini, neler çektiğini, ne kadar insanla görüştüğünü abartılı bir biçimde anlatıp dikkat çekmektir... Bunların içinde, Bağdat'taki nehrin kenarında yaptığı konuşmayı bir kelime oyunuyla Şam'da bir nehrin kenarında yapılmış gösterenlerden, torunuyla yaptığı konuşmayı, aradan iki kişi atlayarak dedesiyle yapılmış veya öğrencisiyle yaptığı konuşmayı hocasıyla yapılmış gösterenler vardır.... Bunların tümünün amacı, öne geçmek, ünlenmek, itibar toplamaktır..."

"Hadis ulemasına bulaşan iblis kirletmelerinden biri de şudur: Bunların bazıları uydurma (mevzu') bir hadisi, uydurma olduğunu açıklamadan rivayet eder. İşte bu, bu insanların dine karşı işledikleri bir cinayettir. Bu cinayeti, hadislerini geçerli kılmak, 'çok hadis toplamış adam' unvanı kazanmak için yaparlar. Bunlar çoğu kez, 'Filancadan, falancadan dinledim' şeklinde konuşurlar ama aslında o dediklerinden bir şey dinlemiş değillerdir. Bazen de hadis aldıkları güvenilmez, yalancı kişilerin fark edilmesini önlemek için o insanların adlarını gizlemek, künyelerini, nisbelerini değiştirmek yoluna giderler. Bu yaptıkları da dine karşı işlenmiş bir cinayettir..." (İbnül Cevzî; *Telhis,* 133-137)

Ne yazık ki, bu cinayetlerin faturasını o rivayetçiler değil, onların ardına düşürülen masum kitleler ödemiştir. Hem de asırlar boyu...

Şunun altını da çizmek zorundayız: "Sahabe ve tâbiûn neslinden gelen söz, fiil ve kabullere ilişkin rivayetlere hadis dendiği de çok olmuştur." (Ahmet Naim; *Buharî Tercüme ve Şerhi,* 1/7)

Yaşadığımız günlerde, bizim hadis dediklerimizin bu sayılanlardan hangisi olduğunu merak eden bile fazla kalmadı. Uydurmacılığın siyasal çıkara bağlı odakları, bu konuda soru sormaya kalkanları, "Peygamber Efendimiz'in sünnet-i seniyyesine karşı çıkıyor" şeklindeki şeytanî ithamıyla sindirmeyi ne yazık ki büyük ölçüde başarmıştır. Uydurmalar içinde 'Peygamberimizin sidiğini içmenin cennet kazandırdığını, Peygamberimizin dışkısının gaita-i şerife ve parfüm olduğunu' söyleyenler bile vardır. Uydurmacılık irini Kur'an'ın şualarıyla kurutulmaz ve ayağını biraz daha sağlam basmasına fırsat verilirse kuşku olmasın ki, kendilerini 'Peygamberin vekili' ilan etme küstahlığına soyunan birtakım şeytan evliyası tâğutun sidik ve dışkısının kutsanması aşamasına geçilecektir.

Hadis konusunda oynanan oyunlardan birine daha dikkat çekelim: Mütevâtır olduğunda hiçbir kuşku bulunmayan şu hadise, sonradan eklenen bir tek kelime, asırlarca hüsran yaratmıştır. Hadisin tartışmasız metni şudur:

"Kim bana yalandan bir söz isnat ederse cehennemdeki yerine hazırlansın!"

Bu hadisi işe yaramaz hale getiren ekleme şudur: 'kasten..' Bu ekleme hadisi şu şekle getirmektedir: "Kim bana kasten bir yalan isnat ederse cehennemdeki yerine hazırlansın!" İmam **Şafiî,** el-Ümm'ünde bu hadisi birkaç yoldan rivayet eder. Hiçbirinde bu 'kasten' (müteammiden) sözcüğü yoktur.

Emevî valisi Haccâc-ı Zalim tarafından Mekke'nin mancınıklanması sırasında katledilen sahabî Abdullah bin Zübeyr, (ölm. 73/692) babasına: "Sen neden başkaları gibi hadis rivayet etmiyorsun?" diye sorduğunda baba Zübeyr şöyle cevap verdi: 'Bana yalan isnat eden, cehennemdeki yerine hazırlansın' hadisinin tehdidinden korkuyorum." Ve Zübeyr şunu ekledi:

"Bakıyorum, son zamanlarda bu hadise bir 'kasten' sözü eklendi. Ben bu hadisi Peygamberimizden dinlediğim hiçbir seferinde, yemin olsun, 'kasten' diye bir kelime duymadım."

Bu Abdullah'ın, Hz. Peygamber'den tüm rivayeti 20'yi geçmiyor. Cennetle müjdelendiği bildirilen Saîd bin Zeyd (ölm. 51/671) adlı sahabînin tüm rivayeti 10 sözdür, (bk. İbn Ku-

teybe; *Te'vîlu Muhtelifi'l-Hadîs,* 39; Ahmet Naim; *Buharî Tercüme ve Şerhi,* 1/53-55)

Ama Hz. Peygamberle en fazla bir yıl beraberliği bulunan, Hz. Aişe ve Hz. Ali tarafından 'aşırı yalancı' diye tanıtılan, Hz. Ömer tarafından ise 'Allah ve Kur'an düşmanı' nitelemesiyle tehdit edilen Ebu Hureyre'nin rivayet ettiği söz, binlerle ifade ediliyor. Bunların doğruluğunu kabul, aklen ve naklen mümkün mü? Mümkün demek, akla da nakle de ihanet etmektir.

Az önce anılan hadis bir kelime eklenmesiyle yapı değiştirince sonuç şu oluyor: Kötü niyeti olmayanlar hadis uydurabilirler. Nitekim, tarih boyunca böyle olmuştur. Az önce değindiğimiz o bir kelimelik eklemeye dayanılarak uydurmacılık şu şekilde hain bir ilkeye dönüştürülmüştür:

"Özendirmek veya sakındırmak maksadıyla hadis uydurulabilir."

Hadis uydurmacılığı, minareyi çalmadan önce bol miktarda kılıf hazırlamıştır. Kılıflardan biri işte bu, "Özendirmek maksadıyla uydurulabilir" hezeyanıdır. İkinci kılıf ise uydurmalara karşı Kur'an'ı öne çıkaracak olanları susturmaya yönelik şu uydurmadır:

"Sizden birinize benden bir hadis okunduğunda, koltuğuna kurulmuş olarak şöyle diyebilecektir: 'Ben Kur'an'ı okurum; böyle güzel sözlere gelince onlar gibisini ben de söylerim." (Uydurmanın şeceresi için bk. Elbanî; *Silsiletü'l-Ahâdîs ez-Zaîfa,* 3/204)

Uydurma olduğu, 'Hadis Allâmesi' Elbanî tarafından belgelenen iki melun söz daha verelim:

"Hadis yazdığınız zaman, onu isnat zinciri ile birlikte yazın. Eğer gerçek bir hadis ise sevabına siz de ortak olursunuz; eğer uydurma bir hadis ise günahı o senetteki kişiye ait olur." (bk. Elbanî; aynı eser, 2/225, 247, 249)

"Ümmet için benim bir hadisimi ezberleyene en yüce peygamberlerden yetmiş bir tanesinin alacağı ödül verilecektir." (Hadis adıyla dolaştırılan bu hezeyan için bk. Elbanî; aynı eser, 3/316)

Bir gerçeğe daha dikkat çekmek istiyoruz:

Hz. Muhammed'in, Medine'ye gelişinden ölümüne kadarki zamanda okuduğu 552 hutbenin hiçbirinin metni yoktur. Çünkü o hutbelerde öğüt olarak okuduğu sözler, Kur'an ayetleri idi. Kur'an dışında tartışılmaz din kaynağı istememe ve bırakmama niyetinin en belirgin göstergelerinden biri de bu davranışıdır.

Kur'an, dinin koyucusu ve sahibi olan Allah'ın iradesinin tüm zamanlara ve mekânlara uzanan ışığı, dayanağı ve denetçisidir. Hz. Peygamber bu ışık-kaynağı ,'Allah'ın gökten yere uzanan ve yapışanları şaşkınlık ve sapıklığa asla düşürmeyecek olan ipi' diye tanıtmış ve insanlığa onu emanet ettiğini söylemiştir.

Hz. Peygamber, Allah'ın kitabı dışında herhangi bir şeyin (buna kendi sözleri de dahil) 'din' olmasını istemiyordu. Allah'ın kitabı dışındakilerin tümüne 'mişna' diyen ve mişnanın tanımım veren de kendisidir. Birlikte görelim:

"Şu olgular, kıyametin yaklaştığını gösteren işaretlerdendir: Kötülük üreten kişilerin itibarlı tutulması, iyilik ve güzellik üreten kişilerin aşağılanması, sözün öne çıkması, eylemin arkaya itilmesi, toplumun mişnaları okur hale gelmesi ve hiç kimsenin bu mişnalara karşı çıkmaması." Sahabîler sordular: 'Mişnalar nelerdir?' Resul buyurdu: 'Mişnalardan maksat, Allah'ın kitabı dışındaki tüm din kitaplarıdır." (Hadis ve ilgili açıklamalar için bk. Elbanî; *el-Ahâdîs es-Sahîha,* 6/774-777, 803)

Hz. Muhammed, insanlığa din olarak Kur'an'ı emanet etti. Başka türlüsünü yapmak, zaten nübüvvetine aykırı olurdu. Ne var ki sonradan bu emanetin yanına Şiî çevreler Ehlibeyt diye, Sünnîler de sünnet diye yedek iki kaynak eklediler. Böylece Allah Elçisi'nin Allah'tan alarak insanlığa emanet etmek borcunda olduğu zamanüstü kaynak, üçüncü sıraya düşürüldü.

Biz, bu iki beşerî kaynağı Kur'an mertebesine çıkaran görüşleri Kur'an dışı bularak reddederiz. Şaşmaz ve değişmez kaynağı, ilavelerle üçe çıkarmak, Kur'an'ın yıktığı teslis (üçleme) inancını yapay yollarla tevhit dinine sokmaktan başka bir şey değildir. Kur'an, bir değil, birçok yerde: "Allah tek bir ilahtır. İlahınız tek bir ilahtır" (örnek olarak bk. 16/22; 22/34; 37/4) diyor ve emrediyor: "Üçtür demeyin!" (4/171)

Eklenenlerin ilah olmadığını, böyle bir niyetle ekleme yapılmadığını söylemek çözüm getirmiyor. Bu noktada belirleyici olan, eklenenlere hangi değerlerin yüklendiği, hangi işlevlerin verildiğidir. Eğer siz din adına Kur'an'a verdiğiniz yetkiyi sünnete veya Ehlibeyt'e veriyorsanız, onları Allah'ın yetkileriyle donatıyorsunuz demektir ki, bunun tevil edilmez anlamı onların ilahlaştırıldığıdır. Nitekim bu ilahlaştırmanın halk arasındaki belirişleriyle yıllardan beri karşılaşmaktayız.

Sünnet konusundaki yozlaştırmalara her değindiğimizde, bir engizisyon aforozu niteliğindeki şu sözü duymaktayız: "Peygamberden rahatsız mı oluyorsunuz? Peygambersiz din olur mu? Kur'an'la Peygamber'i birbirinden ayırmayın!"

Peygambersiz din elbette olmaz; ama Peygamber'i ilahlaştıran bir din de Peygamber'in dini olamaz.

Peygamber ile Allah'ı birbirinden ayırmamak ne demektir? Tevhit dininde elbette ki Allah ile Peygamber birbirinden ayrılacaktır. Bu ayrımı yapmak, tevhidin en hayatî icabıdır.

Allah ile peygamberi birbirinden ayırmamak ya Allah'ı beşer düzeyine indirmektir yahut da peygamberi ilah mertebesine çıkarmaktır ki bunların ikisi de şirktir.

Allah'a ait olanla peygambere ait olanın da ayrılması şarttır. "Bu ikisi birbirinden ayrılmaz" der ve ikisine aynı yetkileri ve dokunulmazlıkları isnat edersek Allah'ın Allah'lığı kağıt üzerinde kalır, tevhit, ortaklığa dönüşür, din şirke bulaşır.

Şimdi Allah'a ait olanla Peygamber'e ait olanı birbirine karıştıran ve hadis adıyla sahnelenen şu Kur'an dışı sözlere bakalım: "Ümmetimin fesada uğradığı bir zamanda benim sünnetime sarılana yüz şehit sevabı verilir." (Elbanî; *el-Ahâdîs ez-Zaîfa,* 1/497)

Bu söz esas alınırsa şunu demek zorunda kalırız: Fesadı, Kur'an önleyemiyor. Fesat söz konusu olduğunda Kur'an değil de eğrisi doğrusuna karışmış 'sünnet' kurumu öne çıkarılmalıdır. Kur'an'ın tebliğcisi olan ve sözlerinin yazılmasına karşı çıkan, yazılan sözlerini imha ettiren bir Peygamber tebliğ ettiği kitabı ikinci sıraya mı itiyor?

Tam bu noktada, sünnet ve hadisler konusundaki titizliği eleştirenlerin şu iddialarını ele almak istiyoruz. Diyorlar ki, "Siz hem hadislere güvenilmez diyorsunuz hem de işinize gelen hadisleri alıp kullanıyorsunuz. Bu nasıl oluyor? Madem rivayetler işe yaramaz hepsini atın. Madem işe yarar, hepsini alın..."

Biz, rivayetleri değerlendirmede 'son ve tartışılmaz ölçüt' olarak Kur'an'ı denetçi yapıyoruz. Filan rivayeti atıp falancayı kabul ederken Kur'an'ın tanrısal filtresine başvuruyoruz. Bizim, tüm rivayetleri toptan kaldırıp atmak gibi bir saplantımız yoktur. Biz, tarih ve miras düşmanı değiliz. Bizim derdimiz, Kur'an dininin beşerî eklemelerle yozlaştırılmasını durdurmaktır. Bu konuda güvenebileceğimiz son kaynak ise Kur'an'dır.

O halde, 'rivayetlerin bir kısmını alıp bir kısmını atmamız', keyfî bir uygulama değildir. Kur'an'ı denetim mevkiine koymanın bir sonucudur. Biz, rivayetlerin Kur'an'a uyanlarını alır, Kur'an'a uymayanlarını atarız. Çünkü biz, rivayetleri, diğer değerlendirme yollarını kullandıktan sonra, en nihayet Kur'an'a arz ederiz; onun onay verdiklerini kullanırız; onay vermediklerini ise güvene layık görmeyiz.

Bu tevhidi bakış açısıyla biz, şu sözün Peygamberimize ait olacağından kuşku duymuyoruz. Çünkü bu söz, tarih kritiği yanında Kur'an tarafından da onaylanıyor:

"Aranızda olduğum sürece beni dinleyin ve bana itaat edin. Ben aranızdan alındıktan sonra ise size Allah'ın kitabına sarılmanızı öneriyorum. Onun helalini helal, haramını haram bilin!" (bk. Elbanî; *el-Ahâdîs es-Sahîha,3/358-360)*

Bu son hadis, sünnet bahsinde bir saptırmanın altını daha çizmemizi gerekli kılmaktadır:

Hz. Peygamber'e itaat, onun şahsına itaat olmaktan çıkarılıp ona isnat edilen sözlere itaate dönüştüriilemez. Dönüştürülürse bu, hem Peygamberimize hem de Kur'an'a saygısızlık olur.

Hiç kimsenin kuşkusu yoktur ki, Kur'an, Hz. Peygamber'e itaati emreder. Ama bu emri veren ayetlerin hangisinde 'Peygamber'in sünneti veya Peygamber'e isnat edilen sözler ve davranışlar' kaydı vardır. İtaati emreden ayetler, "Resul'e itaat edin" diyor.

Resul şu anda aramızda yoktur. Bu durumda, Allah'ın iradesini temsil eden tek kaynak kalıyor: Kur'an. Resul'e isnat edilen mirasın tartışmasızlık, kuşkusuzluk niteliği yok. Resul'ün bu dünyayı terk etmesinden sonra, 'la raybe fîh' (içinde tartışma, kuşku ve çelişme bulunmayan) tek kaynak Kur'an'dır.

Kur'an'dan onay almayan ama yaftası 'sünnet' olan tespitlere uymayı değil, uymamayı dine ve Resul'e sadakat sayarız. Sağlamlığı tartışılan tespitler şöyle dursun, Resul'e aidiyetinde kuşku olmayan tespitlerin bile 'farz' mertebesine çıkarılması halinde terkleri gerekir. Sahabe de böyle yapmıştır. Büyük fıkıh bilgini Şâtıbi (ölm. 790/1388) bize şunu bildiriyor:

Sahabenin bazıları, teravih ve kuşluk vakti namazlarını, Şevval ayı orucunu, kurban kesmeyi terk etmişlerdir. Bunun gerekçesini şöyle açıklıyorlardı: Halk bu sünnetleri farz mertebesine çıkardı, bunu kırmalıyız; bunun için biz bunları terk ediyoruz, (bk. Şâtıbi; *el-Muvafakaat,* 3/324 vd.)

Sünneti bir mezhebin adı olarak kullanmak (Ehlisünnet diye bir mezhep kabul edip bunun dışındakileri sünnet dışı ilan etmek) de 'sünnet' adı altında işlenen dindışıhklardan biridir. Müslümanları iki ana kampa bölerek hesabına uyanlara sünnet ehli (Ehlisünnet), uymayanlara Şiî, **Haricî, Rafızî,** ehli dalâlet vs. gibi dindışılık çağrıştıran adlar vermek, İslam tarihinin en yıkıcı tavrı, Allah'ın öfkesine yol açan en büyük musibettir.

Bütün hasımlarını, o arada Peygamber torunu Hz. Hasan'ı da zehirletip öldürerek bertaraf eden Ebu Süfyan oğlu Muaviye, başarısının doruğa çıktığı yılı, 'âmu'l-cemaa' (Müslümanların birlik-beraberlik yılı) ilan ettirdi ve halifeliğine karşı çıkmayarak uslu uslu oturanları ödüllendirmek için onlara 'Ehlisünnet' unvanı verdirdi. İşte bu deyim, o günden beri kullanıla kullanıla yaygınlaştı ve giderek, Ehlibeyt'in haklarını savunanlar dışındaki toplulukları ifade için bir tür özel ad oldu. Muaviye'den önce kullanılmayan bu tabirin Peygamberimizin sünnetine sarılmak veya onu öne alarak yaşamakla hiçbir ilgisi yoktur.

Peygamber evladını katledenlerin 'Peygamber' diye bir kaygıları olamaz.